

Ervaringsdeskundigheid

Het (hebben) ervaren van een probleem wordt steeds vaker als een vorm van 'deskundigheid' gezien. In onze minor Verslavingskunde van Hogeschool Windesheim merk ik dat de doorleefde verhalen van cliënten en ex-clieënten er bij studenten ingaan als Gods woord in een ouderling. Het werken met ervaringsdeskundigen is in, het verhoogt de status en aantrekkelijkheid van je hulpverlenings –en onderwijsprogramma. Toch bekruipt me steeds vaker een gevoel van onbehagen bij dit didactisch gebruik van deze persoonlijke verhalen. De nogal eens op soapseries lijken colleges, vind ik meestal niet 'deskundig'. De lessen van het leven kunnen ons wijs maken, maar een door (psychiatrische of verslavings)ervaringen gerijpt mens is nog niet kundig in een bepaald vak. Kundig zijn in een vak – bijvoorbeeld dat van hulpverlener – betekent je laten inwijden in de traditie van het beroep, de stand van onderzoek, de ontwikkelde praktijken en de ervaringen van duizenden mensen die zich daar mee bezig hielden en houden. Deze zijn vastgelegd en keer op keer beproefd in onderzoek, richtlijnen en methodieken. Wat werkt is in artikelen en boeken vastgelegd. Een (wetenschappelijke) theorie is niets minder dan de gestolde ervaring van vaak tienduizenden cliënten en hulpverleners.

Het goeroe-achtig aura dat sommige ervaringsdeskundigen uitstralen ('ik heb alles meegemaakt', 'je hoeft mij niets meer wijs te maken') kan een gelijkwaardig gesprek belemmeren. Studenten voelen zich in de ogen van de gelouterde ervaringsdeskundigen nogal eens 'studentjes' die 'slechts' uitgaan van 'boekenwijsheid' . Een wat algemener gesprek met de ervaringsdeskundige over 'wat werkt' in de hulpverlening is lastig, want wie heeft nu het lef om de zeer persoonlijke, 'heilig' aandoende ervaringen van iemand die uit de diepste diepten is opgestaan, kritisch te bevragen? Dat dóe je niet. Zelf dit kritische stukje over ervaringsdeskundigheid voelt al als een vloek in de kerk. De kracht van de ervaringsdeskundige is zijn persoonlijke betrokkenheid. Dit is tevens zijn zwakte. De persoonlijke ervaringen worden soms boven elke kritiek verheven: 'je komt er nog wel achter' hoor ik dan.

Sommige ervaringsdeskundigen doen wél een opleiding (SPW, SPH, MWD) en gaan als ervaringsdeskundig professional de hulpverlening in. Dat kan leiden tot een spagaat tussen de boven elke twijfel verheven beleefde persoonlijke verklaringen voor het probleem en andere, in de hulpverlening geaccepteerde visies. Een goeroe-achtig optreden spoort niet met een professionele houding. Anderzijds kan het persoonlijke integreren in het professionele óók leiden tot een krachtige en effectieve professionele houding, waarin een evenwicht is gevonden tussen distantie en betrokkenheid. Het persoonlijke verhaal motiveert en het geeft cliënten hoop: 'als het hém gelukt is, kan het dus tóch'. Een overwonnen probleem dwingt respect af. De ervaringsdeskundige kan als identificatiemodel gaan fungeren: men kan van 'loser', 'overwinnaar' worden.

Toch vind ik deze 'overwinnaars' in de verslavingszorg vaak niet écht 'vrij van drugs': hun leven draait nog steeds om het middel, maar nu in een rol met meer status. Het bezig blijven in de verslavingszorg door ex-clieënten komt op mij soms over als een gedwongen keuze. Als een substituutverslaving. Echt vrij zijn van een verslaving houdt in dat de blik gericht wordt op ándere zaken dan problemen met middelen. Dat je weer diverse rollen in de samenleving op je neemt, vooral ook lós van de wereld van de verslaving en hulpverlening. Dat is vaak lastig, omdat de samenleving stigmatiseert en voor kwetsbare groepen niet vrijelijk toegankelijk is. Een rolomkering van 'loser' naar 'winnaar' in de marginale wereld van de verslavingszorg is één, een groei van marginaal burger naar volwaardig participant in de samenleving is een ander verhaal. Daar is nog een wereld te winnen.